

НОРМАТИВНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Розглянуто питання нормативного врегулювання адміністративної відповідальності у сфері торговельної діяльності, надано пропозиції щодо внесення змін до законодавства, яке регулює цю відповідальність.

Рассмотрены вопросы нормативного регулирования административной ответственности в сфере торговой деятельности, представлены предложения относительно внесения изменений в законодательство, регулирующее данный вид ответственности.

Problems of administrative liability normative regulation in the sphere of trade activity are considered. Alterations to legislation that regulates this liability are offered.

Торговельна діяльність регламентована великим комплексом нормативно-правових актів, належне виконання яких найчастіше забезпечується за допомогою адміністративно-правових засобів. Одним із їх видів є адміністративна відповідальність, яка настає, головним чином, за вчинення адміністративних правопорушень у галузі торговельної діяльності.

Метою даної статті є дослідження чинного законодавства, що встановлює адміністративну відповідальність у сфері регулювання торговельних правовідносин, а також розроблення пропозицій щодо його вдосконалення.

Аналіз наукової літератури свідчить, що існують численні дослідження, присвячені сутності, підставам, порядку застосування адміністративної відповідальності в рамках загальної характеристики даного інституту та в окремих сферах суспільства. Цим аспектам присвячені роботи І. О. Галагана, С. Т. Гончарука, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, О. В. Кузьменко, М. С. Студенікиної та ін.

У законодавстві України не закріплено поняття адміністративної відповідальності, але воно розроблено вченими і існує в науці адміністративного права. На думку А. Т. Комзюка, «адміністративна відповідальність – це застосування до осіб, які вчинили адміністративні проступки, адміністративних стягнень, що тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на

підставах і у порядку, встановлених нормами адміністративного права» [1, с. 7]. Т. О. Коломоєць визначає адміністративну відповідальність як «специфічну форму негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, що вчинили правопорушення, повинні дати відповідь перед повноважним державним органом за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формі і порядку» [2, с. 77]. М. С. Студенікіна вважає, що «під адміністративною відповідальністю найчастіше розуміється застосування ... частини заходів адміністративного примусу, а саме: адміністративних стягнень» [3, с. 88].

У цих визначеннях увага акцентується на тому, що адміністративна відповідальність – це застосування уповноваженим органом адміністративних стягнень до осіб, що скоїли правопорушення, реалізація адміністративно-правових санкцій.

Адміністративній відповідальності притаманні всі ознаки, що характерні для юридичної відповідальності в цілому, зокрема, вона є засобом охорони встановленого державою правопорядку; нормативно визначена і полягає в застосуванні (реалізації) санкцій правових норм; є наслідком винного антигромадського діяння; супроводжується державним і громадським осудом правопорушника, вчиненого ним діяння; пов'язана з примусом, з негативними для правопорушника наслідками (морального або матеріального характеру), яких він має зазнати, реалізується у відповідних процесуальних формах [4, с. 252].

Адміністративну відповідальність у сфері торгівлі можна визначити як одну із складових державного контролю за торговельною діяльністю, яка полягає в примусовому, з додержанням встановленої процедури, накладенні в адміністративному порядку компетентним державним органом передбачених законом адміністративних стягнень на винних осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, що тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки майнового, морального та організаційного характеру.

На жаль, проблема дослідження адміністративної відповідальності у сфері торговельної діяльності України недостатньо представлена в наукових працях. Розробки вчених присвячені переважно дослідженню інституту адміністративної відповідальності в цілому та окремих сфер суспільства, але меншою мірою торкаються адміністративної відповідальності у сфері торгівлі. Це обумовлює актуальність і важливість глибокого дослідження кола питань, що стосуються адміністративної відповідальності в зазначеній сфері.

Фактичною підставою адміністративної відповідальності у сфері торгівлі є адміністративне правопорушення (проступок) у

цій сфері, офіційне визначення якого дається в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Так, ч. 1 ст. 9 адміністративним правопорушенням (проступком) визнає протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, яка посягає на державний або громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку передбачено адміністративну відповідальність [5]. Таким чином, адміністративна відповідальність у торговельній галузі настає у випадку встановлення її законом за певне адміністративне правопорушення (проступок) у цій сфері.

До зазначених правопорушень у сфері торгівлі належать, наприклад, такі правопорушення:

- порушення правил торгівлі на ринках (ст. 159 КУпАП);
- торгівля з рук у невстановлених місцях (ст. 160 КУпАП);
- незаконна торговельна діяльність (ст. 160-2 КУпАП);
- порушення порядку провадження господарської діяльності (ст. 164 КУпАП);
- недобросовісна конкуренція (ст. 164-3 КУпАП);
- зловживання монопольним становищем на ринку (ст. 166-1 КупАП) та ін.

Кодекс України про адміністративні правопорушення – це основний законодавчий акт, який містить норми про адміністративну відповідальність. За останній час положення цього акта зазнали змін, доповнень, уточнень, але реалії сьогодення потребують подальшого його вдосконалення.

Однією з проблем, що потребує вирішення, є те, що КУпАП встановлює адміністративну відповідальність для фізичних осіб і не називає юридичних осіб суб'єктами адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі торгівлі.

На сьогодні обговорення щодо суб'єктів адміністративної відповідальності залишається дискусійним. Більшість учених вважає, що ними можуть бути лише фізичні особи, тобто посадові особи та громадяни (громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства), що випливає зі змісту законодавства про адміністративні правопорушення. Зокрема, В. Стефанюк зазначає: «...уважно проаналізувавши норми щодо віку, після досягнення якого несуть відповідальність, щодо обставин, які виключають адміністративну відповідальність, неосудності особи, мети адміністративного стягнення, ... можна дійти висновку, що КУпАП встановлює адміністративну відповідальність лише фізичних осіб» [6, с. 6]. Разом із тим, учені не заперечують можливості юридичних осіб бути суб'єктами адміністративної відповідальності і вважають, що суб'єктами адміністративних правопорушень, а отже, і правопорушень у торговельній сфері, можуть бути деліктоздатні юридичні і фізичні особи, які скоїли ті чи інші правопорушення [7, с. 83].

Щодо притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності, то КУпАП України не називає їх суб'єктами адміністративної відповідальності, але низка інших законів України передбачають адміністративну відповідальність і для юридичних осіб.

Наприклад, згідно зі ст. 2 Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» [8] виробництво, а також реалізацію алкогольних напоїв можуть здійснювати суб'єкти господарювання, незалежно від форм власності, за умови одержання ліцензії. У Законі України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [9] за порушення санітарного законодавства або невиконання постанов, розпоряджень, приписів, висновків посадових осіб, органів, установ і закладів державної санітарно-епідеміологічної служби на підприємства, підприємців, установи, організації, які порушили санітарне законодавство, винних у вчиненні таких правопорушень, може бути накладено штраф.

Отже, на нашу думку, юридичні особи, безумовно, є суб'єктами адміністративних відносин у досліджуваній сфері, якщо їх поведінка регламентується нормами адміністративного права і, таким чином, за порушення цих норм вони можуть нести адміністративну відповідальність.

Збільшення на законодавчому рівні суб'єктного складу осіб шляхом закріплення загальних підстав адміністративної відповідальності юридичних осіб, а також порядку визнання юридичних осіб винними у вчиненні правопорушень у галузі торговельної діяльності сприятиме впорядкуванню адміністративного законодавства, утвердженню рівності всіх суб'єктів торговельної діяльності перед законом у частині адміністративної відповідальності, дозволить систематизувати в рамках Кодексу України про адміністративні правопорушення різні заходи адміністративної відповідальності.

За вчинення адміністративного правопорушення до винної особи згідно із законодавством України застосовуються адміністративні стягнення.

Основним і найпоширенішим видом адміністративних стягнень за порушення в торговельній діяльності, передбачених як у КУпАП, так і в окремих законах України, є штраф.

Останнім часом у галузі адміністративної нормотворчості спостерігається тенденція появи нормативно-правових актів, що передбачають застосування так званих «фінансових або економічних санкцій у вигляді штрафу» [10, с. 26].

Зокрема, застосування фінансових санкцій за порушення у сфері торговельної діяльності передбачається законами України

«Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» [11], «Про лікарські засоби» [12], «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» [13] тощо.

Деякі статі КУпАП передбачають занадто низькі санкції за скоєння адміністративних правопорушень. Так, наприклад, ч. 1 ст. 155 КУпАП передбачає за порушення працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю, правил торгівлі, виконання робіт і надання послуг накладення штрафу в розмірі від одного до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Стаття 156-1 КУпАП присвячена порушенням законодавства про захист прав споживачів. Згідно з ч. 1 цієї статті відмова працівників торгівлі, громадського харчування, сфери послуг та громадян, які займаються підприємницькою діяльністю у зазначених сферах, у наданні громадянам-споживачам необхідної, доступної і достовірної інформації про товари (роботи, послуги), у навчанні безпечного і правильного їх використання, а також обмеження прав громадян-споживачів на перевірку якості, комплектності, ваги і ціни придбаних товарів тягне накладення штрафу від одного до десяти неоподатковуваних податком мінімумів доходів громадян. На наш погляд, такі розміри штрафів не мають достатнього застережного впливу для працівників торгівлі, громадського харчування, сфери послуг та громадян, які займаються підприємницькою діяльністю у зазначених сферах, і не співвідносяться з можливою шкодою для споживача, яка може виникнути внаслідок таких дій. Тому пропонуємо збільшити вказані вище розміри штрафів принаймні в 5 разів.

Безумовно, адміністративна відповідальність менш сурова, ніж кримінальна, вона не передбачає судимості, таких обтяжень, як обмеження чи позбавлення волі. Але у випадку таких незначних покарань норми адміністративної відповідальності не виконують виховну та превентивну функції.

Частина 2 ст. 155 КУпАП передбачає відповідальність за приховування товарів від покупців, вчинене працівниками підприємств (організацій) державної торгівлі (громадського харчування та сфери послуг) і споживчої кооперації, які не є посадовими особами, у вигляді накладення штрафу від одного до чотирнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Сьогодні, на наш погляд, зміст цього положення здається застарілим, тому вважаємо за доцільне його виключення.

Таким чином, вважаємо, що для удосконалення правового регулювання адміністративної відповідальності за правопору-

шення в галузі торговельної діяльності можна запропонувати такі шляхи:

- для забезпечення рівності суб'єктів підприємницької діяльності перед законом, необхідним є встановлення однакового кола правопорушень, за які можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності як фізичні, так і юридичні особи;
- збільшення розміру штрафу за скоєння правопорушень, передбачених ст. 155, 156, 159, 164 КУпАП;
- у силу втрати в наш час суспільної шкідливості вважаємо за доцільне ч. 2 ст. 155 КУпАП виключити.

Список літератури: 1. Адміністративна відповідальність в Україні : навч. посіб. / [Комзюк А. Т., Гуменюк В. А., Джагунов Г. В. та ін.] ; за заг. ред. А. Т. Комзюка. – [3-тє вид., доопр.]. – Х. : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2007. – 80 с. 2. Адміністративне право України : навч. посіб. / [Шкарупа В. К., Коломоєць Т. О., Гулевська Г. Ю. та ін.] ; за заг. ред. Т. О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. – К. : Істина, 2008. – 216 с. 3. Советское административное право : учеб. для сред. спец. учеб. заведений / [В. И. Максимовский, А. Ф. Ноздрачев, В. И. Попова и др.] ; отв. ред. В. И. Попова и М. С. Студеникина. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Юрид. лит., 1988. – 319 с. 4. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / Колпаков В. К., Кузьменко О. В. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с. 5. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]: станом на 3 серп. 2010 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=80731-10>. 6. Стефанюк В. Інститут адміністративної відповідальності юридичних осіб: проблеми теорії та практики / Стефанюк В., Голосніченко І., Михеєнко М. // Право України. – 1999. – № 9. – С. 6–9. 7. Дяченко О. Визначення суб'єкта адміністративного правопорушення та його загальних ознак: окремі проблеми // Право України. – 2001. – № 8. – С. 83–86. 8. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів [Електронний ресурс] : закон України від 19 груд. 1995 р. № 481/95-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=481%2F95-%E2%F0>. – Редакція від 16 черв. 2010 р. 9. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення [Електронний ресурс] : закон України від 24 лют. 1994 р. № 4004-ХП. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=4004-12>. 10. Коломоєць Т. О. Штрафи за законодавством про адміністративні правопорушення України : монографія / Т. О. Коломоєць. – Запоріжжя : ВЕРЖЕ, 2000. – 241 с. 11. Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами [Електронний ресурс] : закон України від 21 груд. 2000 р. № 2181-III. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2181-14>. – Редакція від 30 квіт. 2010 р. 12. Про лікарські засоби [Електронний ресурс] : закон України від 4 квіт. 1996 р. № 123/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=123%2F96-%E2%F0>. – Редакція від 5 черв. 2010 р. 13. Про ліцензування певних видів господарської діяльності [Електронний ресурс] : закон України від 1 черв. 2000 р. № 1775-III. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1775-14>. – Редакція від 30 лип. 2010 р.

Надійшла до редколегії 03.08.2010